

A helyes statisztikai nyelvhasználatról

A nyelvrontás úgy látszik utolérte a statisztikát is, legalább is a felhasználók körében, különösen a sajtóban, de még konferenciákon, akár tudományos, vagy annak látszó közegben is. Még szerencse, hogy a KSH hivatalos kiadványaiban ennek még nem lelhetőek fel nyomai.

A pongyola, felületes, helytelen, szakmaiatlan beszéd és írás persze távolról sem a statisztikai közbeszéd sajátja, hanem egyre szélesebb körben és gyakorisággal elharapózó jelenség. Ám mivel a statisztikai tartalmú hírek roppant gyakoriak, ez egyre aggasztóbb. Ha csupán a bulvárbán lennének tetten érhetőek a félreérthető, zavaros, cinikus vagy/és már-már ostoba kitételek, mondatok, hivatkozások az is bántaná a tisztességes statisztikusok szemét, fülét, olykor önérzetét. Sajnos azonban már a közmédia csatornáin, híradásokban, riportokban, szakértők elemzéseiben is csak úgy hemzsegnek a már etikailag is kifogásolható megnyilvánulások. Igen etikailag is aggályos, ha a felsoroltak – szándékosan, vagy szándékosság nélkül – még félre is vezethetik a hallgatót, olvasót, nézőt, vagy éppen megzavarják és adott esetben a statisztika ellen hangolják a hír-fogyasztót. Mindezek a jelenségek most érték el azt a küszöbértéket, ami megszólalásra készítette az Társaság Etikai Testületét. A Társaság célja a statisztikai/közgazdasági szakszóhasználat anomáliáinak felderítése, felhívás a hibák kijavítására.

Az alábbiakban olvashatnak néhány szemléletes példát arról, hogy a jelenség nem csupán a statisztikát járhatja le, de ami nagyobb baj, hogy a hallgatót/nézőt/olvasót vezeti félre vagy szoktatja le a statisztikai hírek fogyasztásáról, szennyezi a szakmai környezetet, rombolja a statisztikai kultúrát, műveltséget.

Alapvetően az élőbeszédben elhangzott nyilatkozatok, vélemények a vizsgálat alapja, de alkalmasint az írott szövegek is szóba kerülnek. Ezek esetében kisebb a hibaelkövetés valószínűsége, általában jól dolgoznak a lektorok, szerkesztők. Ezúttal és a jövőben is a gyakran előforduló, mértékadó véleményformálóktól – vezető elemzők, kormányzati, vagy ellenzéki tényezőktől - elhangzó bántó hibák megjelölése a cél.

És akkor az életből vett példák, az érintett orgánumok, vagy személyek azonosítható megjelölése nélkül, hiszen a cél nem a pellengérré állítás.

* * *

Nem ritkán halljuk a „*negatív infláció*” kifejezést, holott a helyes megfogalmazás defláció, vagy ha az idegen szavaktól tartózkodni akarunk, akkor a csökkenő ártendencia a megfelelő.

Ennél durvább hiba volt azt olvasni a válság idején, hogy „a GDP növekedése negatív”. Mennyivel világosabb, hogy „a GDP csökken”.

A külkereskedelem eredményeinek taglalása sűrűn fordul elő, ám amikor a „kiexportál”, „beimportál” kifejezéseket halljuk bizonyborsózik a hátunk, hiszen az ex és az im eleve jelzi az irányt.

Ehhez hasonló a „beregisztrál” szó használta, miközben nyilvánvaló, hogy elegendő a regisztrál, nem lehet ugyanis „kiregisztrálni”.

Visszatérve a külkereskedelemhez gyakran olvasható/hallható, hogy „A magyar exportból x ország részesedésének aránya y millió dollár”. Ha egyszer meghatározott összegről beszélünk, az bizony nem lehet arány, vagy ha már arány az bizony csak % lehet.

Mostanában különösen gazdasági elképzelések, stratégiák felvázolásakor, a jövőkép helyett, pozitív felhanggal gyakori a „vízió” szó használata, márpedig a magyar nyelvben ez látomást, rémlátomást, hagymázos álmot stb.... jelent, egyértelműen negatív töltéssel.

Pénzügyekkel kapcsolatos interjúkban, írott szövegekben nem ritka az idegen és a köznyelvben nem ismert „volatilitás” szó használata pedig van rá közhasznú magyar szó: változékonyság, szóródás.

Felesleges tudományoskodás a „variációs koefficiens” használata a relatív szórás, vagy éppen a „sztenderd eltérés” a szórás helyett.

Igazán nem szabatos beszéd, pedig gyakran hallani számokat mértékegység nélkül. Pl. „...erre 200 milliót különítettünk el...”. 200 millió mit? HUF, EUR, USD-t...?

Mosolyt fakaszt, ha azt halljuk, hogy „a tőzsdeindex – jóslatom szerint – növekedni fog.” Meteorológia előrejelzéseknél persze helyénvaló kifejezés, de statisztikai/közgazdasági környezetben helytelen. Jóslás helyett előrebecslés, prognózis-készítés, előrejelzés a megfelelő szakszó, ha a kifejezést használó megalapozott állítást tesz. Sajnos nemcsak a kereskedelmi médiában találkozunk e jelenséggel, hanem már a közszolgálati médiában is gyakran előbukkan. Jósolni amúgy a búcsúban, vagy a piacokon szokás tenyérből, kávézaccból. Ha elegánsabb változatot keresgélünk, akkor 2000 évet kell visszamennünk a római augurokig, de ez meglehetősen nagy időtáv.

Nagyon fontos a valószínűség fogalmának a mindennapok során a laikusok számára is felfogható kezelése, magyarázata, a média ebben való segítése. Sajnos erre nagyon sok a rossz példa a közéletben. Sok százezren néznek/hallgatnak sportközvetítéseket, kiemelkedően a labdarúgó mérkőzéseket. A valószínűség fogalmának torz szemléletét

illusztrálja az a gyakori példa, hogy esélylatolgatás közben a riporter kifejti, „a statisztikák szerint reményre ad okot, hogy csapatunk az adott ellenféllel játszva keddi napon mindig szerzett pontot”. Valószínű magyarázat e csacskaságokra az, hogy a riporter a meccs előtt kigyűjt ilyeneket, és ha nincs éppen esemény, nincs mit mondania, elsüti ezeket. Ha megbocsátóak is vagyunk ez esetekben, nehezen magyarázható ilyen megállapítás, érvelés hivatalos kiadványokban, pedig erre is van számtalan példa.

„Az elmúlt évben minden iparág kiemelkedően fejlődött” szól egy egyébként véleményformáló, magas beosztású nyilatkozó. Ha a szövegkörnyezetből kideríthető lenne, hogy ezt úgy érti, hogy az eddigi 2-4% helyett mondjuk 5-15%-os a fejlődés, akkor értelmezhető a megállapítás. Ha ez nem áll, akkor felmerül a kérdés, miből emelkednek ki? Idődimenzió nélkül nem lehet mindegyik az átlagtól, a többségtől kiemelkedő!

Egyre gyakrabban hallani vezető elemzők szájából a nyelvileg torz „hatékonytalan” kifejezést a nem hatékony helyett. E kifejezés nem a nem kellően hatékony értelmet akarja sugallni, hanem a hatékonyság hiányát. Ilyen szó nincs, és remélhetően nem is születik!

A régi hibát követi el, aki azt nyilatkozza, hogy „a beruházási döntésnek több alternatívája van.” Alternatíva – a latin szó jelentéséből kiindulva – csak kettő lehet, ilyen esetekben a lehetőség kifejezés lenne a helyesebb.